مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان رفسنجان؛

لابی مالکین چاه‌های آب کشاورزی

مصاحبه کننده: مریم حسنی سعدی

مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان رفسنجان به‌منظور پویا نمودن مشارکت جامعه مدنی در راستای مدیریت عرضه و تقاضای آب و کنترل آبخوان دشت رفسنجان در سال ۱۴۰۱ تشکیل شده است. از اهداف این مؤسسه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود

- آگاه‌سازی و افزایش دغدغه عمومی ذی‌نفعان نسبت به اهمیت، ارزش آب و وضعیت موجود آبخوان دشت رفسنجان؛
- جلب مشارکت ذی‌نفعان در راستای نیل به مدیریت محلی بهره‌برداری از منابع آب؛
- بررسی مشکلات گرواران و یافتن مطلوب‌ترین راهکار ارتباط حداکثری با مؤسسات، انجمن‌ها، دانشگاه‌ها و سایر مراکز علمی و تحقیقاتی؛
- تهیه بانک اطلاعاتی مربوط به آبخوان دشت رفسنجان؛
- مطالعات فنی آبخوان و اجرای حسابداری آب در دشت رفسنجان؛
- جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در طرح‌های نوین آب، کشاورزی و صنایع مرتبط؛
- فراهم‌کردن بستر توانمندی اقتصادی منطقه در راستای کاهش بار اقتصادی از سفره آب زیرزمینی؛
- بهبود وضعیت سفره آب زیرزمینی دشت رفسنجان؛
- آگاه‌سازی عمومی نسبت به قوانین، آیین‌نامه‌ها، مصوبات، دستورالعمل‌های مربوط به آب و کشاورزی؛
- بررسی نقاط ضعف و قوت آیین‌نامه، مصوبات و قوانین حوزه آب و کشاورزی؛
- ارائه راهکار در راستای رفع نقاط ضعف و برگزاری شست‌های عمومی و تخصصی در زمینه آب و کشاورزی؛
- انتشار نشریه چاپی، الکترونیکی و فعالیت در فضای مجازی؛
- تشکیل کارگروه حقوقی و تلاش برای رفع مشکلات حقوقی گرواران.

در این شماره دنیای پسته با احمد خانی مدیرعامل مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان رفسنجان دررابطه‌با دلایل تشکیل و آشنایی با فعالیت‌های این مؤسسه به گفت‌وگو نشسته‌ایم.

آقای خانی! چه عواملی باعث شد تصمیم به تأسیس مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان رفسنجان بگیرید؟

واقعیت امر این است سال‌ها مقوله گمشده‌ای در بخش کشاورزی داشتیم؛ یعنی فقدان مجموعه‌ای که از دستاوردهای کشاورزان و حقوق قانونی آنها دفاع کند احساس می‌شد. به‌صورت پراکنده تشکل‌هایی وجود داشت و کارهایی انجام می‌شد، اما به‌واقع موفق نبودند. از طرفی مهم بود که این تشکل کاملاً مردمی باشد و علاوه‌بر آن باغداران و متخصصین پیشرو بخش کشاورزی هم حضور داشته باشند و کمک کنند تا در بحث‌های علمی و تحقیقاتی نیز به‌روز باشد.

لطفاً دررابطه‌با روند تشکیل این مؤسسه توضیح دهید؟

با افرادی که الان در هیئت‌مدیره این مؤسسه حضور دارند ابتدا جلسات بسیاری برگزار کردیم و بحث‌های زیادی شد که از نظر حقوقی چه وضعیتی داشته باشیم؛ اساسنامه، مرامنامه و اهدافمان چه باشد؛ نهایتاً به این جمع‌بندی رسیدیم که کل رفسنجان را در برگیرد. از آبان‌ماه سال ۱۴۰۰ هسته اولیه این موسسه که نسبت به مسایل پیش‌آمده به‌شدت دغدغه‌مند بودند، گرد هم آمدند. از طرفی در همان زمان خانم الهام گل‌کار که دانشجوی دکترای رشته مهندسی منابع آب دانشگاه تهران بودند به‌واسطه موضوع پایان‌نامه خود با این جمع همراه شدند و مسئولیت پیگیری و اجرای مسائل علمی و پژوهشی موسسه را بر عهده گرفتند (ایشان در حال حاضر عضو هیئت مدیره موسسه هستند)؛ این امر موجب شد همه موارد هم از بُعد علمی و هم از بُعد اجتماعی مورد بررسی قرار گیرند. بدین ترتیب هر هفته (روزهای شنبه) به صورت مستمر جلسات برگزار شد و همه جزئیات تشکیل موسسه مورد بحث و بررسی قرار گرفت؛ هیئت امنا و هیئت مدیره با انتخابات مشخص شدند. سرانجام در تیرماه سال ۱۴۰۱ موسسه ذینفعان آبخوان رفسنجان تأسیس شد. تأکید می‌کنم این مؤسسه یکشبه به وجود نیامده است، خیلی وقت گذاشته شد تا مؤسسه را به ثبت قانونی رساندیم. سعی کردیم این مؤسسه را به‌گونه‌ای به ثبت برسانیم که قانونی، مستقل و وابسته به دولت نباشد.

از همه مناطق افرادی را به‌عنوان هیئت‌امنا دعوت کردیم که جلسات مختلفی گذاشته شد و از بین آن جمعیتی که دعوت شده بودند با رأی‌گیری هیئت‌مدیره و مدیرعامل انتخاب شدند. ازآنجایی‌که هدف این بود که تمام جامعه کشاورزی پوشش داده شود و تنها یک عده برای کل کشاورزان تصمیم نگیرند، انتخابات ۹ گانه را در مناطق مختلف رفسنجان به جز انار برگزار کردیم؛ حدود صد و ده نفر نماینده رسمی انتخاب شدند که حلقه واسط بین هیئت‌مدیره و کشاورزها هستند. حضور نماینده از همه مناطق مهم بود؛ مثلاً بخش نوق ۱۸۵ چاه دارد و در انتخاب نماینده به دو موضوع توجه کردیم اینکه هر چاه یک نماینده رسمی در اداره آبیاری دارد که شرکا به او وکالت داده‌اند که می‌تواند گزینه‌ای برای نمایندگی باشد و دیگر اینکه از هر روستایی حتماً باید نماینده‌ای حضور داشته باشند. از همین رو همه نمایندگان صاحبان چاه‌ها را دعوت کردیم و هر ده چاه یک نفر نماینده انتخاب شد و اگر یک روستا شش چاه داشت هم یک نماینده‌ای دارد. اگر به طور متوسط پنجاه نفر مالک برای هر چاه وجود داشته باشد، در حال حاضر پنجاه‌هزار نفر عضو غیرمستقیم این مؤسسه و تقریباً صد و ده نفر عضو مستقیم هستند. در این مؤسسه از تمام اقشار بی‌سواد تا صاحبان مدارک بالای دانشگاهی حضور دارند که در زمینه بحث حقوقی، دانشگاهی و علمی با ما همکاری می‌کنند. اساسنامه مؤسسه هم با هم‌فکری همه نوشته شد.

در این مؤسسه چه اهدافی را برنامه‌ریزی کرده‌اید؟

هدف اولیه ما از تشکیل این مؤسسه این بود که ضمن درنظرگرفتن منافع کشاورز، حتماً سفره آبی را هم ببینیم. بیشتر چالشی که ما در بخش کشاورزی داریم آب است؛ چون می‌دانستیم و می‌دیدیم که مسئولین امر، دلسوز نیستند و اگر هم هستند دوستی خاله‌خرسه است. بعضاً دیده می‌شد که مسئولین امر فراتر از قانون کار می‌کردند و به ضرر کشاورزها بود. هدف بلندمدت ما این است که هم منافع کشاورزان این منطقه حفظ شود و هم سفره آبی به تعادل برسد و یا حداقل از وضع موجود بدتر نشود.

انتخابات نماینده چاهداران کشکوییه

چه دستاوردهایی در کوتاه‌مدت یا بلندمدت برای این مؤسسه مورد انتظار است؟

اهداف این مؤسسه در سه سطح کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت در اساسنامه به شرح ذیل آورده شده است؛ لازم به ذکر است که همه اهداف کوتاه‌مدت از پیش تعیین شده، تا امروز تحقق یافتند که خود در راستای تحقق اهداف میان‌مدت و بلندمدت مؤسسه هستند.

اهداف کوتاه‌مدت

- اجماع نظر اعضای هیئت‌مدیره مؤسسه بر سر مسئله آب رفسنجان؛
- آگاهسازی عمومی نسبت به وضع فوق‌بحرانی آب دشت رفسنجان
- جلب نظر گرودارن منطقه در راستای پذیرش حداکثری مؤسسه ذی‌نفعان؛
- ارتباط حداکثری با مؤسسات، انجمن‌ها، دانشگاه‌ها و...؛
- تعامل با سازمان‌های دولتی منطقه، نمایندگان مجلس و افراد ذی‌نفوذ

اهداف میان‌مدت

- تغییر باور عمومی ۷۰ درصد مردم امیدوار به حل بحران آب؛
- فراهم‌کردن بستر توانمندی اقتصادی منطقه، در راستای کاهش بار اقتصادی از سفره آب زیرزمینی
- افزایش دغدغه عمومی کشاورزان نسبت به اهمیت و ارزش آب و حفاظت از آن
- مدیریت بومی و مردمی بهره‌برداری از منابع آب.

اهداف بلندمدت

- ایجاد عقبه اجتماعی متحد و مطالبه‌گر در کل حوضه؛
- بهینه‌سازی تولیدات کشاورزی؛
- تلاش برای پذیرش دولت در زمینه مدیریت مشارکتی و بومی منابع آب منطقه
- بهبود وضعیت سفره آب زیرزمینی محدوده.

باتوجه‌به اینکه در شهرستان رفسنجان تشکل‌های دیگری نیز در حال فعالیت هستند، چه نیازها و انتظارات دیگری وجود داشت که این تشکل جدید را راه‌اندازی کردید؟

افتتاحیه مؤسسه

ما تشکل‌های مختلفی داشتیم مثل خانه کشاورز، خبرگان کشاورزی و میراب که به‌واقع مستقل نیستند و به نهادهای دولتی وابستگی دارند. من پانزده سال است که عضو خانه کشاورز هستم. در این تشکل‌ها ما باید نسخه‌ای را عمل می‌کردیم که از مرکز و تهران به ما می‌گفتند. قاعدتاً وقتی که دستوراتی به ما می‌دادند مجبور به عمل‌کردن بودیم؛ ولی آنچه که محلی بود نمی‌شد کار را پیش برد. هر منطقه‌ای مشکلات محلی و منطقه‌ای مختص خود دارد. مثلاً خانه کشاورز یک تشکل سیاسی کشاورزی است، خبرگان کشاورزی هم غیرسیاسی است منتهی از بالابه‌پایین است و اساسنامه خانه کشاورز، خبرگان کشاورزی را از بالا نوشته‌اند. مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان مختص رفسنجان است و باید بگویم که افرادی از تشکل‌های خبرگان کشاورزی، انجمن پسته، خانه کشاورز، صنف کشاورزی و اتاق بازرگانی هم عضو مؤسسه هستند و درواقع یک تجمیع اعضای تشکل‌ها در این مؤسسه وجود دارد.

چه الزاماتی برای عضویت در این مؤسسه وجود دارد؟

ما برای اعضایمان تعیین تکلیف نمی‌کنیم هدف ما دفاع از حقوق کشاورزهاست. فکر می‌کنم کسانی که به ما می‌پیوندند منافعشان ایجاب می‌کند که بیایند. در این مؤسسه همه باید کشاورز و نماینده چاه موتور باشند. در جلسات عمومی هر کدام از اعضا می‌توانند حضور یابند؛ اما در جلسات تصمیم‌گیری صرفاً نماینده انتخابی صاحبان چاهها می‌تواند حضور یابد.

به جز در زمینه مسائل آب در چه زمینه‌های دیگری قرار است مؤسسه فعالیت داشته باشد؟

یکی از فعالیت‌های مؤسسه این بوده است که فرهنگ کشاورز را نسبت به شنیدن موضوع بحران آب عوض کرده است و در حال حاضر ادبیات همه در این موضوع یکی شده است. از دیگر موارد موردتوجه مؤسسه بحث بهره‌وری پسته است؛ مثلاً مسئله هیدرو مدول و نیاز آبی پسته را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رساندیم که نیاز آبی اعلام شده برای پسته رفسنجان اشتباه است و قرار است اصلاح کنند. یا در برق و تجاوز از قدرت موتور، پیگیرهایی را انجام دادیم. البته خیلی موضوعات دیگر بوده که پیگیر هستیم ان‌شاءالله که حل شود.

آنچه که موجب اعتبار تشکل‌ها می‌شود اعضای آن هستند شما برای نگاهداشت این سرمایه اجتماعی چه فعالیت‌ها و حد و حدودی را پیش‌بینی کرده‌اید؟

هر کاری ریزش و رویشی دارد و این طبیعی است. اولاً ما یک مؤسسه غیرانتفاعی و غیرمالی هستیم؛ یعنی هیچ‌کس برای جیب شخصی

نیامده و منافع عام را دیدهایم و خواهیم دید. بحث شخصی در اینجا مطرح نیست ممکن است منافع من هم جزو منافع عام باشد. فکر می‌کنم اگر به این شکل پیش برویم ریزشی پیدا نخواهیم کرد. در جلسات برای اعضا از همان اول روشن و واضح صحبت کردهایم تا سطح توقعات بالا نرود. به اعضا گفته شده که ما از خودتان هستیم و می‌خواهیم در کنار خودتان مسیری را پیدا کنیم تا در آینده به نتیجه برسد و وارد راهکار و فاز عملیاتی شویم. در واقع نباید سطح توقع را بالا برد؛ چون جمعی که دور هم در این مؤسسه جمع شده‌اند از همان افرادی هستند که در جامعه کشاورزی رفسنجان فعالیت دارند.

؟ چه منابع مالی برای فعالیت‌های این مؤسسه پیش‌بینی شده است؟

سعی کردیم وابستگی مالی به شخص و سازمانی نداشته باشیم، حتی پیشنهاداتی هم شد که ما نپذیرفتیم. اگر یک روزی نیاز مالی پیدا کنیم مبلغ کمی از کل چاه موتورها می‌گیریم و هزینه‌هایمان را جبران می‌کنیم.

؟ الان برای پروژه‌های تحقیقاتی مثلاً بحث نیاز آبی درخت پسته که با مجموعه‌های دانشگاهی قرارداد بسته‌اید، هزینه انجام تحقیقات از چاه موتورها اخذ شده است؟

در این مورد کسانی داوطلبانه هزینه آن پروژه را قبول کردند. باید گفت منابع تأمین مالی در مؤسسات عام‌المنفعه یا از طریق حق عضویت است یا کمک‌های داوطلبانه‌ای که افراد مختلف به مؤسسه دارند؛ اما یکی از آفت‌های این نوع کمک‌ها این است از کجا هستند؛ اگر از دولت بخواهیم کمک بگیریم تبدیل می‌شویم به یک سازمان دولتی تا یک سازمان مردم‌نهاد. اگر از فرد کمک گرفته شود سخنگوی یک فرد یا یک مجموعه خاص برشمرده می‌شود. به‌خاطر اینکه نخواستیم شائبه ایجاد شود که مجموعه اهداف یک فرد، گروه و یا یک جریان خاص را دنبال می‌کند سعی کردیم که تأمین مالی متفاوت باشد. تا کنون هم هزینه‌ای دریافت نشده است، افرادی که در هیئتامنا بودند همه هزینه‌ها را خودشان پرداخت کرده‌اند.

؟ هر تشکل برای اینکه پایدار بماند و از مسیر و اهداف اولیه منحرف نشود باید در زمینه شفافیت، جلوگیری از تعارض منافع، اطلاع‌رسانی، ایجاد اعتماد و نظارت بر عملکرد، برنامه‌های مدونی داشته باشد؛ مؤسسه ذی‌نفعان آبخوان رفسنجان در این باره چه اقداماتی را پیش‌بینی کرده است؟

تا الان به دلایلی کارهایی که انجام داده‌ایم را رسانه‌ای نکردیم؛ اما در جلساتی که با نمایندگان چاه‌ها داشته‌ایم، تمام موضوعات را کاملاً شفاف بیان کرده‌ایم. در مورد برگزاری جلسات هم اعضای هیئت‌مدیره جلسه هفتگی دارند، جلسه هیئتامنا ماهانه برگزار می‌شود. البته جلسات هیئت‌مدیره در منطقه‌های مختلف رفسنجان برگزار می‌شود تا نمایندگان آن مناطق در جریان تصمیمات قرار گیرند. همه صورت‌جلساتمان ضبط و ثبت شده است. اگر مسائل و موضوعاتی که مؤسسه دنبال می‌کند به نتیجه برسد همه جامعه از آن نفع می‌برند.

؟ مؤسسه ذی‌نفعان در برخورد با نهادهای دولتی چه رویکردی دارد؟

رویکردمان تعاملی است. وقتی متوجه شوند که ما قصد تعامل داریم و صرفاً نفع شخصی نیست، آنها هم کمک خواهند کرد. ما می‌خواهیم در رفسنجان زندگی کنیم بالاخره اگر آب نباشد حیات نیست. خوشبختانه مجموعه دانشگاهی را نیز همراه خود داریم و نمی‌توانند به ما انگ ندانستن و بی‌اطلاعی بزنند و ما هم با دلیل و مستند صحبت می‌کنیم. مثلاً اولین تعاملی که داشتیم با سازمان جهاد کشاورزی بود جلسات مختلفی برگزار کردیم و انتقادهای بسیاری به کارکرد آنها وارد بود و بعد با اداره آب که بعد از اولین جلسه دیگر نیامدند؛ ولی در حال حاضر پیشنهاد برگزاری از طرف آنهاست و صحبت‌هایشان صراحت دارد که ما بدون شما نمی‌توانیم مسئله آب در منطقه را حل کنیم.

؟ آیا از طرف شرکت‌های آب منطقه‌ای پیشنهاداتی برای مسئله آبخوان رفسنجان به مؤسسه شده است؟

بله پیشنهاداتی شده است؛ ولی آن پیشنهادها هنوز خام است و باید چکش‌کاری شود تا قابلیت اجرایی داشته باشد. البته آنها باید در موضوعاتشان تعدیل کنند. مهم‌ترین موضوعی که برای مؤسسه مطرح است شناخت آبخوان است وقتی اطلاعات و شناخت از آبخوان کم است هر برنامه‌ریزی که انجام شود درست نیست و از همین رو در بحث تعدیل پروانه‌ها اعلام کردیم تا زمانی که ورودی و خروجی‌ها شفاف و واقعی نشود نمی‌توانید برنامه‌ریزی داشته باشید. درست نیست که به بهانه اینکه آب نیست بخواهیم کشاورزی را از بین ببریم.

کلام پایانی

این مؤسسه یک ظرفیت برای احقاق حقوق کشاورزان است و می‌طلبد که سایر تشکل‌ها مانند انجمن پسته و اتاق بازرگانی در کنار این مؤسسه قرار گیرند. در این مؤسسه همه نمایندهای حاضر در مؤسسه، از سایر بهره‌برداران وکالت دارند و می‌توانیم بدون موانع حقوقی که سایر تشکل‌ها دارند برای مطالبه حقوقی اقدام نمائیم. عملاً چنانچه به یکی از اعضای هیئت‌مدیره تفویض وکالت داده شود او به‌صورت رسمی و قانونی نماینده ۱۰۲۹ حلقه چاه رفسنجان خواهد بود.